

Крім того, в організаційній структурі центрального апарату Національного банку створений Відділ з питань запобігання та виявлення корупції Національного банку. А також затверджене Положення та створено робочу групу з оцінювання корупційних ризиків у діяльності Національного банку України. Правління Національного банку України регулярно розглядає звіти профільного підрозділу, інших органів та посадовців щодо ефективності та результатів запобігання та протидії корупції.

В листопаді 2023 року Національний банк України проводить анонімне опитування зовнішніх заінтересованих сторін щодо виявлення вразливих до корупції сфер (напрямів діяльності) та процесів Національного банку. Результати опитування використовуватимуться для виявлення корупційних ризиків у діяльності Національного банку в межах підготовки антикорупційної програми регулятора на новий період [2].

Список використаних джерел

1. Антикорупційна програма Національного банку України на 2022–2023 роки : Рішення Правління Національного банку України від 14 груд. 2021 р. № 614-рш. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/AP-NBU-2022-2023.pdf>.

2. Опитування щодо виявлення вразливих до корупції сфер та напрямів діяльності НБУ. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opituvannya-schodoviyavlennya-vrazliviv-do-korupsiyi-sfer-ta-napryamiv-diyalnosti-nbu>.

Давиденко Тетяна Михайлівна,
здобувач науково-дослідної лабораторії
з проблем криміналістичного забезпечення
та судової експертології Національної
академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА БАГАТОВИМІРНІ ПІДХОДИ ПРОТИДІЇ

У всьому світі корупція чи боротьба з цим явищем є загальною соціальною проблемою.

Зміст поняття «корупція» має викликає суперечки, однак, єдиного, цілісного і універсального визначення цього явища не існує. У більшості наукових публікацій прослудковуємо твердження, що однозначне визначення корупції сформувавши надзвичайно важко.

Загально широкоприйнятою моделлю корупційної поведінки є розуміння фальсифікації за межами суспільно сформованого ідеального і етичного предмету поведінки індивіда.

Системність і постійна змінність форм цього явища обумовлює серйозність злочину.

У наукових джерелах корупцію розглядають у її найважливіших вимірах: політичному, правовому, економічному, соціальному та етичному.

Порушеннями у сфері політики корупція ставить під сумнів демократію та процеси управління. шляхом порушення формальних процесів. Наслідки порушення демократичних процесів зумовлюють знецінення довіри і при прийнятті політичних рішень.

У правовому аспекті корупція означає, перш за все, протиправність певних стандартів поведінки.

Конституція¹ визначає, що Україна є правовою державою, яка базується на принципах поваги до особи й недоторканності її прав і свобод, верховенства права, дотримання закону.

Відповідно до ст.129 Конституції України рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду доказів і у доведенні їх переконливості, визначено основними засадами судочинства.

Підписаною 4.XI.1950 в Римі урядами держав – членів Ради Європи Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод підтверджено свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать².

Використання нечітких і неоднозначних термінів і норм, що підлягають різному тлумаченню, колізійність законодавства, створюють правові лазівки, що призводить до порушення принципу змагальності та принципу рівності сторін, які тісно пов'язані між собою, є основоположними компонентами концепції «справедливого судового розгляду» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції (п. 37 Справи «Лазаренко та інші проти України»)³.

Корупційні діяння дискредитують цінності та ідеї, зокрема, щодо змагальності та рівності перед законом, на яких базується правова система України.

У світлі чинного законодавства, за корупційне правопорушення, відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції»⁴

---

¹ Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

² Європейська конвенція з прав людини. Конвенцію ратифіковано Законом №475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

³ Європейський суд з прав людини. Четверта секція. Рішення. Справа «Лазаренко та інші проти України» (Заява № 70329/12 та 5 інших заяв – див. перелік у додатку) СТРАСБУРГ 27 червня 2017 року. Остаточне27/09/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c40#Text.

⁴ Закон України Про запобігання корупції. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

встановлено кримінальну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність.

Хоча це поняття має широкий зміст, але є стандартом, що відповідає світовим тенденціям.

Повний перелік корупційних правопорушень, за які настає кримінальна відповідальність, зазначено у примітці статті 45 Кримінального кодексу України¹. Виокремлено дві основних групи корупційних правопорушень:

– кримінальні правопорушення, вчинені шляхом заволодіння майном, зловживання службовою особою службовим становищем.

Це злочини, передбачені статтями КК України:

ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;

ст. 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»;

ст. 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

ст. 312 «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

ст. 313 «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням»;

ст. 320 «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»;

ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження»;

ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

безумовно корупційні правопорушення, вчинені внаслідок службових зловживань, одержання-надання неправомірної вигоди.

---

¹ Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Це злочини, передбачені статтями КК України:

ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення витратів бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»;

ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації»;

ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»;

ст. 364¹ «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

ст. 365² «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;

ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;

ст. 368³ «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

ст. 368⁴ «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»;

ст. 368⁵ «Незаконне збагачення»;

ст. 369² «Зловживання впливом».

Злочини, пов'язані з корупцією, але які не містять ознак корупції, визначено статтями КК України:

ст. 159¹ «Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму»;

ст. 160 «Підкуп виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму»;

ст. 370 «Провокація підкупу».

Відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, встановлена главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення¹, зокрема передбачає відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією статтями:

ст. 172⁴ «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності»;

ст. 172⁵ «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків»;

ст. 172⁶ «Порушення вимог фінансового контролю»;

ст. 172⁷ «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів»;

ст. 172⁸ «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень»;

---

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

ст. 172⁻⁸⁻¹ «Порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»;

ст. 172⁻⁹ «Невжиття заходів щодо протидії корупції».

Більшість санкцій цих статей передбачає відповідальність у вигляді штрафу від 50 до 2500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а також застосування до порушника адміністративного стягнення у вигляді конфіскації грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, та/або права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком на 1 рік.

У дотримання статті 38 КУпАП адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Відповідальність за військові адміністративні правопорушення Законом № 158-VIII від 05.02.2015 КУАП доповнено главою 13-Б КУАП. Зокрема, це злочини із врахуванням змін, внесених згідно із Законом № 2839-IX від 13.12.2022 щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, встановлені статтями:

ст. 172⁻¹⁰ «Відмова від виконання законних вимог командира (начальника)»;

ст. 172⁻¹¹ «Самовільне залишення військової частини або місця служби»;

ст. 172⁻¹² «Необережне знищення або пошкодження військового майна»;

ст. 172⁻¹³ «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем»;

ст. 172⁻¹⁴ «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень»;

ст. 172⁻¹⁵ «Недбале ставлення до військової служби»;

ст. 172⁻¹⁶ «Бездіяльність військової влади»;

ст. 172⁻¹⁷ «Порушення правил несення бойового чергування»;

ст. 172⁻¹⁸ «Порушення правил несення прикордонної служби»;

ст. 172⁻¹⁹ «Порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення»;

ст. 172⁻²⁰ «Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів».

Настання шкідливих наслідків не є обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є діяння, що порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, за яке законом встановлено адміністративну відповідальність.

Основними видами дисциплінарної відповідальності за порушення трудової дисципліни статтею 147 «Стягнення за

порушення трудової дисципліни» Кодексу законів про працю України¹ до працівника може бути передбачено застосування один з таких заходів стягнення: догана або звільнення.

До державних службовців, відповідно до статті 66 «Види дисциплінарних стягнень та загальні умови їх застосування» Закону України «Про державну службу»², може застосовуватися один із таких видів дисциплінарного стягнення: зауваження; догана; попередження про неповну службову відповідність; звільнення з посади державної служби.

Для окремих категорій працівників законодавчо, статутами та відомчими положеннями передбачено й інші дисциплінарні стягнення: пониження в класному чині, пониження в посаді, позбавлення нагрудного знаку, звільнення з позбавленням класного чину, попередження про неповну службову відповідність, затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду, усне зауваження, зауваження, сувора догана, пониження в спеціальному званні на один ступінь, матеріальна відповідальність тощо.

Порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1039.

Порядок застосування цивільно-правової відповідальності регламентовано Цивільним кодексом України і Цивільним процесуальним кодексом України. Такий вид відповідальності може наставати виключно у випадках, якщо вчинене правопорушення спричинило негативні наслідки у вигляді заподіяння моральної чи матеріальної шкоди. Відповідно до статті 1166 «Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду» Цивільного кодексу України³, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

У літературі все частіше полемізуються емпіричні дослідження впливу наслідків явища корупції на економічний розвиток держави. Наслідком негативного впливу є зменшення надходжень до бюджету від податків і зборів. Наслідком зниження довіри суб'єктів господарювання до державних інституцій є обмеження інвестиційної

---

¹ Кодекс законів про працю України Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

² Закон України «Про державну службу». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст. 43). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

³ Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40–44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

привабливості. Обмеження приватних інституцій призводить до відмови інвесторів від прийняття рішень щодо подальшої діяльності в корумпованих країнах.

У 1965 році з'явилися перші теоретичні аргументи, підтверджені емпіричними економічними дослідженнями держав з низьким рівнем державних інституцій, про можливість позитивного впливу корупції на економіку: корупція є позитивним стимулом оперативного прийняття рішень і прискорення економічних процесів, тому це негайне рішення проблема надмірної бюрократії держави та повільності чиновників.

Корупція в певних ситуаціях може підвищити ефективність роботи економіки. Основним аргументом цього постулату є спрощення бюрократичної діяльності, уникнення штучних адміністративних перешкод для суб'єктів господарювання.

Приховуючи нелегальну та протиправну діяльність, корупція сприяє і в роботі нелегального бізнесу.

Такі теоретичні аргументи можуть прийнятні для бідних країн, де корупційна діяльність мало контролюється урядом, що призводить до неконтрольованої розтрати державних коштів. З етичної точки зору корупція передбачає деморалізацію у сфері публічної влади та у ставленні суспільства до влади і має негативні наслідки для держави.

В етичному вимірі антикорупційні стандарти є надзвичайно важливими правовими нормами ефективної боротьби.

Серед соціальних аспектів корупції найнебезпечнішими є зниження поваги суспільства до владних інституцій та порушення конституційного принципу верховенства права.

Корупція як складне явище, зумовлене багатьма різними факторами, потребує постійного вдосконалення у застосуванні однакового для всіх держав механізму функціонування антикорупційної діяльності. Це слугуватиме попередженням потенційних загроз, які можуть переростати у справжню кризу.

*Дашковська Анастасія Володимирівна,
здобувач кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ*

РОЛЬ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Системний характер корупції в Україні визнано національними державними органами, міжнародними організаціями та підтверджується дослідженнями сприйняття поширеності корупції серед населення. Нагальним нині є зниження рівня корупції в країні шляхом запровадження нових механізмів ефективного запобігання й протидії